

університету "Львівська політехніка". – № 620. Проблеми укр. термінології. – Львів, 2008. – С. 133–135.

3. Жуковський С. Російсько-український словник термінів будівництва й архітектури / С. Жуковський, Р. Кінаш, Л. Полюга, В. Базидевич ; за ред. Р. Кінаша. – Львів : Ліга-Прес, 2005. – 960 с.

4. Кочерга О. Українські термінологічні словники довоєнного періоду в бібліотеках Києва та Львова [Електронний ресурс] / О. Кочерга, В. Кулик // Вісник Академії наук України. – 1994. – № 2. – С. 55–61. – Режим доступу : <http://www.ua-pereklad.org/ua/theory/termslovn/>

5. Кубайчук В. Хронологія мовних подій в Україні (зовнішня історія української мови) / В. Кубайчук. – К. : К.І.С., 2004. – 176 с.

Ланова І. В.

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

м. Кривий Ріг, Україна

e-mail: lanovaya@ukr.net

Системний підхід до аналізу структури сучасного підручника української мови як іноземної

Процес навчання іноземної мови, у тому числі й української як іноземної, складний, багатогранний і динамічний. Він включає багато складних компонентів, пов'язаних між собою, взаємообумовлених, які впливають одне на одне та змінюються під цим впливом, становлять собою цілісну систему, що «активно впливає на компоненти, з яких вона створена, та перевтілює їх відповідно до власної природи». Педагогічний процес входить як складова частина до системи навчання, є її підсистемою й визначається як «діяльність викладача та студентів, опосередкована підручником у його сучасному вигляді (навчальним комплексом)» або як «навчальна діяльність».

Мета статті – на підставі системного підходу виділити основні характеристики системи «Підручник».

Підручник у системі навчання – це складна підсистема, що має свою особливу структуру та функцію, а також один із найважливіших засобів педагогічного процесу, тому що реальна система навчання конкретної мови може існувати тільки після впровадження підручника в практику навчання. Кожна з підсистем, що входить до складного системного утворення, може, своєю чергою, розглядатися як система нижчого рівня (підсистема) стосовно системи вищого рівня за умови, що результат поведінки реального об'єкта (системи) визначається як продукт взаємодії його частин. Отже, підручник іноземної мови (зокрема української як іноземної) можна розглядати як систему взаємопов'язаних компонентів, що має свою структуру й функції та багаторівневу й ієрархічну будову.

Система «Підручник» є центральною ланкою в системі вищого рівня «викладач-підручник-студент», яку ми визначили як «систему навчальної діяльності», впливає на цю систему й сама зазнає її вплив. Одночасно підручник можна вважати одиницею вищого рівня інтеграції щодо організованих у ньому мовних і мовленнєвих мінімумів та цільових комунікативних компетенцій, ілюстративного матеріалу, різноманітних методичних інструкцій та інших компонентів.

Дослідження підручника української мови для іноземців як системи можливе завдяки системному підходу. Використання системного підходу стосовно підручника є найбільш доцільним, тому що:

1) системний підхід дозволяє розглядати підручник як багатовимірний об'єкт у всій різноманітності та цілісності його властивостей і характеристик; досліджуючи підручник у якомусь одному вимірі, можна одержати лише певний набір диференційованих властивостей, проте неможливо мати повне уявлення про об'єкт;

2) системний підхід дозволяє розглядати підручник як багаторівневу систему з упорядкованою ієрархічною будовою, що також об'єктивізує наше уявлення про підручник як систему;

3) системний підхід дає можливість об'єктивно описати численні внутрішні різнопорядкові зв'язки між елементами, що складають структуру підручника;

4) системний підхід дає змогу розглядати систему «Підручник» з елементами, що входять до неї, у їх динаміці, розвитку. Цей факт є особливо значущим, тому що дозволяє не тільки оцінювати інтегративні властивості системи «Підручник» і виробляти об'єктивні вимоги до нього, але й встановлювати тенденції подальшого розвитку цих вимог, що є важливим для прогнозування у сфері стратегії створення підручника.

Організуючи по-новому досліджуваний матеріал, системний підхід орієнтує на повне охоплення об'єкта вивчення й на підхід до об'єкта вивчення як «до принципово незамкненого», що дозволяє залучити до його аналізу нові типи зв'язків. Такий підхід є знаряддям у поставленні й розв'язанні проблем, пов'язаних із виявленням законів функціонування й розвитку об'єкта. Стосовно дослідження системи «Підручник», системний підхід дозволяє розглядати не тільки саме об'єкт (систему «Підручник»), а й проблеми забезпечення ефективної взаємодії системи «Підручник» з іншими складовими системи навчання (система «викладач-студент»). У процесі дослідження цієї взаємодії системний підхід дає можливість раціонально обмежити дослідження тільки тими аспектами поведінки об'єкта, що є суттєвими для оцінювання ефективності планованої взаємодії.

Отже, підручник української мови як іноземної доречно розглядати як систему, що моделює такі його найважливіші характеристики, як:

1) цільова ненавчальна діяльність, а саме – різні сфери й форми комунікації українською мовою як іноземною;

2) навчальний процес як взаємодія студента з викладачем та засобами навчання;

3) концепція (метод) навчання.

Характеристику «Цілі навчання та призначення підручника» можна визначити як підсистему великої й складної системи навчання. Ця підсистема впливає, з одного боку, на систему навчання, прогножуючи та встановлюючи відношення між елементами процесу навчання (зміст навчального матеріалу, методи й засоби навчання), з іншого боку, сама відчуває вплив факторів зовнішнього середовища, до яких належать соціальне замовлення суспільства, а також індивідуальні особливості та інтереси студентів.

Цілі навчання знаходять своє відображення й конкретизацію в реальному підручнику, де стають однією з його основоположних характеристик, що об'єктивно впливає на якість підручника й обумовлює його ефективність.

Цілі, які покладено в основу підручника української мови для іноземців, мають об'єднувати у своїй структурі три нерозривно пов'язані та взаємообумовлені компоненти: загальноосвітній, виховний і практичний (комунікативний), що в процесі навчання (за умови провідної ролі комунікативної мети) дасть очікуваний результат.

Цілі навчання будь-якій іноземній мові, зокрема й українській як іноземній, і цілі, покладені в основу кожного конкретного підручника іноземної мови, орієнтують студентів на засвоєння мови як засобу спілкування. Досягнення комунікативних цілей

значно підвищується, якщо підручник не тільки має весь необхідний і достатній матеріал, що забезпечує цільову комунікацію, але й організований так, що студент, якщо є потреба, може звернутися до нього, розібратися в питанні самостійно, використовуючи рекомендації, коментарі, інструкції та інші методичні вказівки, звернені до студентів.

Отже, ефективність реального сучасного процесу навчання значною мірою залежить від того, наскільки вдало в підручнику, як у мікромоделі процесу навчання, втілено й виконуються одночасно завдання спілкування й пізнання, відображено соціальну природу мови, її матеріальну цілісність, підпорядкованість суспільній практиці. Цілі в підручнику виділяються як програма дій:

- загальноосвітніх – через тексти й завдання підручника визначають рівень поінформованості, актуальності, проблемності, що сприяють активізації процесу навчання та засвоєння матеріалу, а також формуванню умінь самостійного розв'язання завдань і бажання вдосконалюватися в набутті знань, використовуючи для цього мову, що вивчається, тобто реалізації однієї з основних функцій підручника – «учити – учитися»;

- комунікативних – через завдання усного або писемного спілкування, що сформульовані як поведінкові, а також матеріали, орієнтовані на професійну комунікацію.

Одним із найсуттєвіших компонентів у системі «Підручник» є підсистема «Методичні основи підручника», де представлені авторські концептуальні позиції щодо методичного забезпечення підручника та стратегії навчання, які запропонували автори. Методичне забезпечення – це «навчально-методичні матеріали (формальні, змістовні й функціональні), що є суттєвими для побудови підручника (а не для навчання загалом) і пов'язані відношеннями ієрархічних залежностей». Сукупність прийомів, що складають методику навчання, яку запропонували автори, додали до його функціонального, змістовного й формального мінімумів та орієнтували на певний контингент студентів, складає другий компонент методичних основ підручника – стратегію навчання.

Поведінка в сучасній методиці викладання мови висуває до підручника іноземної мови та його методичних основ вимоги, що визначають ефективність і якість сучасного підручника. Ці вимоги полягають у такому:

- відбір, розташування й презентація навчального матеріалу, що здійснюється на функціональній основі, відображуючи роль різних факторів мови в реальному спілкуванні;

- ситуативно-тематична основа, на якій ґрунтується навчальний матеріал, що відображає специфіку функціонування відібраного матеріалу в життєвих ситуаціях;

- лексика й морфологія вивчається на синтаксичній основі;

- розподілення навчального матеріалу відбувається за декількома відносно замкненими циклами.

Ефективність сучасного мовного підручника, зокрема української мови як іноземної, значною мірою залежить і від його психологічного обґрунтування. Цей компонент, що є, як і інші компоненти, складною підсистемою системи «Підручник», базується на наборі елементів, які дають можливість визначити авторську концепцію мовленнєвої діяльності та її втілення в конкретному підручнику. Ще однією складовою підсистеми є «Характеристика» психологічного обґрунтування, що дозволяє з певною часткою об'єктивності судити про психологічні принципи, покладені в основу підручника, орієнтаційна основа (за П. Я. Гальперінім), яка для підручника української мови як іноземної є розгорнутою системою дій, які пропонують автори підручника для успішного досягнення студентами заявлених у підручнику цілей.

Лінгвокраїнознавча характеристика підручника відображає діалектичну єдність мови й культури, мови та суспільства; її місце визначено її основною функцією:

формувати у студентів-іноземців адекватний дійсності образ України – країни, мову якої вони вивчають.

Вищезазначені характеристики підсистеми системи «Підручник» не є повним переліком усіх характеристик підсистем, що входять до системи «Підручник».

Отже, характеристики підручника, виділені за допомогою системного підходу, є підсистемами нижчого ієрархічного рівня стосовно системи «Підручник». Крім того, ці підсистеми є принципово незамкненими й таким чином можуть розвиватися за рахунок уведення нових характеристик – елементів, що відобразатимуть актуальні й перспективні аспекти підручника на певному етапі розвитку методики навчання української мови як іноземної й теорії підручника.

Лисенко Н. О.

Національний фармацевтичний університет

м. Харків, Україна

e-mail: lis-enko@bigmir.net

Дистанційна підтримка самостійної роботи здобувачів вищої освіти при вивченні української мови як іноземної

Навчання іноземних студентів є одним із важливих чинників становлення української держави як рівноправного партнера у створенні світового освітнього простору.

У 2017-2018 навчальному році в Національному фармацевтичному університеті з'явився контингент здобувачів вищої освіти – іноземців, які вивчатимуть українську мову протягом двох років. Концепція мовної освіти іноземців НФаУ ґрунтується на основних положеннях Конституції України, законах України «Про вищу освіту», «Про засади державної мовної політики», Державній національній програмі «Освіта: Україна XXI століття», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р., Європейській хартії регіональних мов або мов меншин, Загальноєвропейських Рекомендаціях із мовної освіти та враховує окремі положення Проекту Концепції мовної освіти іноземців у вищих навчальних закладах України, що пройшла громадське обговорення.

Мета мовної підготовки іноземних громадян полягає у формуванні комунікативної компетентності, забезпеченні їхніх комунікативних потреб у різних сферах спілкування: навчально-науковій, соціально-культурній, побутовій. Для реалізації поставленої мети активно використовуються можливості Центру дистанційних технологій навчання НФаУ.

Сьогодні над створенням теоретичного підґрунтя дистанційної освіти, апробацією різних освітніх технологій і впровадженням досвіду західноєвропейських університетів, розробкою вимог до дистанційних курсів та діяльності тьютора працюють В. Кухаренко, А. Бойко, Н. Дем'яненко, Л. Настенко та ін., проте й досі у нашій країні поняття і нормативна база тьюторства знаходиться у стадії становлення і, як будь-яке нове явище, не має ані чіткого визначення, ані закріплених функцій. Однак це не заважає йому бути провідним елементом системи дистанційного навчання. Дистанційна підтримка самостійної роботи студентів із використанням сучасних технологій регламентується лише рівнем ініціативності викладача.

Кожна дисципліна має об'єктивні відмінності щодо застосовуваних форм,